

ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ЗАСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ГУМОРИСТИЧНОГО ЕФЕКТУ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Статтю присвячено вивченню лінгвостилістичних засобів досягнення гумористичного ефекту в текстах творів Стіва Алмонда (Steve Almond), Чарльза Бакстера (Charles Baxter), Дженіфер Еган (Jennifer Egan), аналізові культурного компонента на лексичному рівні, а саме: атрибутивних словосполучень, сталих виразів та ідіом, номінативних лексем та стереотипних словосполучень. Ключові слова: коротке оповідання, гумор, лінгвостилістичні засоби, фонові знання, лексична одиниця, культурний компонент.

The article is devoted to the study of linguostylistic devices of creating humorous effect in the texts of modern short story writers Steve Almond, Charles Baxter, Jennifer Egan, to analysis of the cultural component at the lexical level such as attributive word combinations, stable phrases and idioms, nominative lexical items and stereotypical word combinations. Key words: short story, humor, linguostylistic means, background knowledge, lexical item, cultural component.

"Лінгвокультурологічний поворот" в сучасному мовознавстві за значущістю можна зіставити, напевно, з лінгвістичним поворотом у філософії середини минулого століття, в результаті якого мова стала розглядатися як онтологічна підстава мислення і діяльності (Л. Вітгенштайн, Е. Гуссерль, М. Гайдеггер). У сфері лінгвокультурології ця підстава стала вбачатися в симбіозі мови і культури: до завдань цієї наукової дисципліни входить вивчення й опис взаємин мови й етносу, мови і народного менталітету [1; 2]. Використання когнітивних методик у сучасній європейській та вітчизняній лінгвокультурології пояснюється тим, що традиційний семантичний аналіз одиниць вербального рівня не дає виходу на онтологічні висновки й здебільшого дає змогу отримати лише приблизні результати, тому що під час семантичного аналізу ігноруються асоціативні зв'язки слова, когнітивний фон. Саме тому дана стаття присвячена вивченню деяких лінгвостилістичних засобів створення гумористичного ефекту в художньому тексті та спробою опису даних засобів в аспекті ментальності та світосприйняття автора твору. У короткому оповіданні американського письменника Стіва Алмонда "Donkey Greedy, Donkey gets punched" ми зустрічаємо наступний вираз: ... thought of his henpecked father [4, p. 13]. Лексема "henpecked" зі значенням "той, кого безперервно критикують та примушують (чоловік)" вжита автором для опису згадуваного героєм свого батька, що дозволяє читачеві зробити висновок, що мати тримала чоловіка "під підбором", у суворому контролі. Але ситуація, у якій герою на думку спадає даний спогад – його жінка за допомогою сина підтвердила свої підозри стосовно пристрасті чоловіка до азартних ігор – під впливом значення лексеми є комічною. На підставі наших тверджень стає можливим констатувати, що у сучасних американських родинах панує прихована боротьба за авторитет та самостійність власних дій між жінкою та чоловіком, що окремо виявляється абсурдною, але це протистояння підсилюється іноді ще й ненавмисним втручанням дітей.

У наступному обміні репліками між лікарем та його новим клієнтом виразно відчувається сатиричне ставлення до професії героя: Sharpe shook his head. "My wife." "She suggested you come?" "Suggested. You could say that. She's a shrink, too" [4, p. 17]. Намагаючись довідатися про причину звертання до послуг психіатра, Ос раптом дізнається, що дружина Гері також працює у цій сфері. Джерелом сатиричного звучання є лексична одиниця "shrink", що слугує неформальним синонімом до лексеми "психіатр". У процесі дослідження значення було встановлено, що shrink є похідним та скороченим словом від headshrinker, що означає, по-перше, "мисливець за головами" і має історичну конотацію, яка у сучасному сенсі є сатиричним переносом значення, по-друге, "shrinker" означає "прибуток", тому поєднання двох основ – head та shrinker – виявляє глузування автора над джерелом прибутку таких лікарів – "прибуток від голови", від проблем людей або від своїх вигадок. Отже, ми виявляємо сатиричне відношення до професії психіатрів у американському суспільстві та знаходимо підтвердження нашим висновкам у використанні лінгвостилістичних засобів на лексичному рівні. "I've been paying you a grand a week. You're supposed to be so observant, so wise to my subconscious" [4, p. 23]. У наведеному фрагменті ми акцентуємо нашу увагу на лексичних одиницях, виражених прикметниками: observant, wise. Вони використовуються письменником задля опису бажаного ставлення лікаря до свого пацієнта. За своїм значенням ці лексичні одиниці нейтральні: спостережливий, розсудливий. Але їх вживання разом з посилювальними прислівниками "so" наголошує та підкреслює сатиричний відтінок даних одиниць, який поширюється на професію героя. Тому, ми вбачаємо у перерахованих лексичних одиницях підтримку наших попередніх висновків щодо іронічного висміювання професії психіатрів у американському суспільстві. Важливо наголосити, що у наведеному прикладі підсилює сатиричний підтекст також лексема "paying", яка стоїть у препозиції до названих вище та пояснює доцільність використання посилювального прислівника "so" зі значенням "такий" у ситуації твору. У наступному реченні продовжується сатиричне викривання "псевдолікарів": "And here's the funny part: you actually think that shit matters, that you're saving people with your little spells and incantations." [4, p. 36] Гері Шарп, котрий зневірився у спроможності психіатра допомогти йому розібратися у своєму ставленні до батька, звертається до лікаря Реймонда Оса, використовуючи новостворену (оказіональну) ідіому письменника: save someone with one's little spells and incantations. Лексеми "spells" та "incantations" зі значеннями "слова у формі магічного наговору або заклинання" та "ряд слів, що сказані як магічне замовляння", як виявляється, є синонімами та формують градацію, посилення значень один одного. Ідіома "рятувати будь-кого своїми маленькими заклинаннями та магічними формулами" передає сарказм автора, адже використання перерахованих лексичних одиниць висміює роботу психіатрів, яка пов'язана зі спілкуванням та переконанням пацієнтів. Додавши до наших суджень лінгвокультурні фонові знання про високу популярність психіатрів у Сполучених Штатах Америки, "зомбування" населення необхідністю вирішувати всі проблеми у кабінетах лікарів та перевищення "популяції" психіатрів підтверджує важливість виявлення вживання такої категорії комічного, як сатири за опису сучасних ситуацій у коротких оповіданнях. У короткому оповіданні Чарльза Бакстера "The Cousins" автор спрямовує нашу увагу на такий аспект суспільного життя, як допомога бездомним тваринам. Описуючи їх ставлення до свого рятувальника, використовуються фразеологічні одиниці,

притаманні більш поведінці людей, ніж тварин: But they tended to fall in with him and to get crushes on him [4, p. 47]. Враховуючи лексичні значення наведених виразів – "гармоніювати з будь-ким", "западати в душу" – ми спостерігаємо гумористичне перебільшення почуттів тварин та власне героя. Коли його двоюрідний брат, хвилюючись та намагаючись подати йому ідею роботи, дає натяк на тварин, Brentford відповідає: "If I made money off those little guys, I'd lose the gift." [4, p. 53] Лексема "gift", вжита для опису звичайної допомоги тваринам, до того ж заняття, яке хоч якимось чином заповнювало вільний час персонажа, є носієм комічності

ЛІНГВІСТИКА. Випуск ХІХ

42

ситуації. Культурний компонент семи має декілька аспектів: по-перше, ми дізнаємося про наявність безробітних у великому місті Нью-Йорк, незважаючи на те, що Brentford отримав освіту у коледжі та мав непогані перспективи; по-друге, бездомні травмовані тварини, яких кузен Бенджаміна виходжував, свідчать про те, що притулки для тварин, про які ми знаємо з американських фільмів та книг, працюють не настільки ефективно, як ми вважали до знайомства з текстом короткого оповідання; по-третє, у препозиції до лексеми "gift" ми спостерігаємо номінативні одиниці, котрі виявляють особливі сімейні цінності. Таким чином, ми відмічаємо, що лексема "gift", яка передає комічний ефект по відношенню до тварин, у свою чергу несе також лінгвокультурну імплікацію "негативного ставлення до використання родичів з метою отримання матеріального забезпечення". У короткому оповіданні Чарльза Бакстера простежується іронічне відношення до різноманітних вечірок: You could easily commit an error in tone at those parties. You'd expose yourself as a hayseed if you were too sincere about anything [4, p. 65]. Використання "error" у сукупності сем "помилка, омана, неправильне уявлення", "помилка, похибка" та "провина, гріх" уточнюється у другому реченні лексичними одиницями "hayseed" та "too sincere". У поєднанні вони дають уявлення про те, що традиції вечірок у Сполучених Штатах Америки залежать від місця проведення ("near Columbia"), становища людей, які її організують та проводять, у суспільстві та їх професій ("another actor – Freddy Avery, who also happened to be a poet", "other actors, and literary types, you know, and dancers"). Персонаж оповідання, Бенджамін, вважаючи відвідувачів вечірки свого знайомого "one of those uptown crowds", звертається до своєї дівчини з наступним проханням: ... do you think you could be clever tonight, please? [4, p. 72] Якщо ми не були б знайомі з контекстом та культурною маркованістю даного фрагменту, ми могли б відзначити, що таке прохання є образливим та зневажливим. Але беручи до уваги встановлений вище культурний аспект, вживання лексеми "clever" у поєднанні з лексемою "tonight" несе лише іронічний підтекст, адже персонаж, новенький у Нью-Йорці та серед акторів, не бажає вирізнятися з-поміж інших, хоче пристосуватися до нових умов. Такий прийом семантизації лексеми, використання нейтральних лексичних одиниць для передачі нових конотацій може бути трактований також як спосіб характеристики відношень чоловіків та жінок, адже Бенджамін і справді просив Джульєтту поводитися на вечірці саме так, як він сказав. Підтвердженням цієї думки слугує речення, яке слідує за їхньою розмовою: Men were still asking women – or telling them – how to behave in public [4, p.91]. Але часи змінюються, і правила поведінки теж: I flinch, now, thinking about that request, but it didn't seem like much of anything to me back then [4, p.93], тому сема "розумний" у проханні

про поведження на вечірці відображає лінгвокультурний код американської нації. I was no longer an inhabitant of New York. I had become a family man and a tourist [3, p. 225-232]. Гумористичний ефект створюється протиставленням лексем "inhabitant", "family man" та "tourist". Говорячи про зміни у своєму житті, Бенджамін вживає спочатку лексему "inhabitant" – мешканець Нью-Йорка, яка несе сему "непостійного проживання", потім лексичні одиниці зі значеннями "сім'янин" та "турист, мандрівник". Розрізнення цих понять та наголошення автором, що мешканець Нью-Йорка стоїть окремо від сімейної людини та мандрівника, формує комічну ситуацію. Наведений фрагмент має декілька лексем, що є носіями культурної маркованості, які були перераховані вище. "Inhabitant of New York" використовується автором для підкреслення значення семи "проживання на тимчасових умовах" і характеризує більшість населення цього великого міста – людей різних професій, що приїждять збудувати кар'єру, прославитися. Саме тому герой стає "family man", лише коли в першу чергу, як наголошує письменник, навіть не заводять родину, що, на думку необізнаних з лінгвокультурною фоновою інформацією було б очевидним, але тоді, коли переїжджає до Мінесоти. А всіх і нашого персонажа в тому числі, хто не проживає у Нью-Йорку, автор називає туристами, чим відзначає відокремленість від життя цього особливого у культурному плані міста.

Розділ I. Функціональна семантика лексичних і граматичних одиниць I

43

Особливого значення надає лексемі "structural" та її варіаціям письменниця Дженіфер Еган у короткому оповіданні "Safari": It's Cora, Lou's travel agent. She hates Mindy, but Mindy doesn't take it personally – it's a structural hatred, a term she coined herself and is finding highly useful on this trip.; And keeping Lou's children happy, or as close to happy as is structurally possible, is part of Mindy's job; Structural resentment: The adolescence daughter of a twice-divorced male will be unable to tolerate the presence of his new girlfriend, and will do everything in her limited power to distract him from said girlfriend's presence, her own nascent sexuality being her chief weapon; Structural affection: A twice-divorced male's preadolescent son (and favorite child) will embrace and accept his father's new girlfriend because he hasn't yet learned to separate his father's loves and desires from his own. In a sense, he, too, will love and desire her, and she will feel maternal toward him, though she isn't old enough to be his mother; Structural incompatibility: A powerful twice-divorced male will be unable to acknowledge, much less sanction, the ambitions of a much younger female mate. By definition, their relationship will be temporary; Structural desire: The much younger temporary female mate of a powerful male will be inexorably drawn to the single male within range who disdains her mate's power; ... Structural fixation: a collective, contextually induced obsession that becomes a temporary locus of greed, competition, and envy; ... His indulgence of these women in their seventies (strangers to him before this trip) intrigues Mindy; she can find no structural reason for it [4, p. 95-102]. Уживання лексем зі значенням "структурний, будівельний, конструктивний" при описі власних почуттів створює гумористичний ефект, в якому міститься потужний культурний потенціал. Мінді, дівчина удвічі старшого за неї успішного чоловіка з двома дітьми, яка при цьому ще й навчається у аспірантурі (амер. докторантурі) намагається по-своєму пояснити такі важливі сфери життя, як відносини, діти, стосунки зі знайомими та колегами: structural hatred, structural resentment,

structural affection, structural incompatibility, structural fixation, structural reason. Культурна маркованість даної лексеми виявляється, по- перше, у відчутному відсиланні до наукової роботи Мінді (заклопотана своїм навчанням, тому починає переносити необхідність системності у приватне життя), по-друге, у складності стосунків зі своїм "хлопцем" та його підлітками-дітьми – дочкою та сином (спостерігається використання таких лексичних одиниць, як twice-divorced male, temporary female mate, temporary, що складають семи "чоловік, що не шукає довгих стосунків", "тимчасовість", "тимчасова дівчина"). Отже, культурний компонент було проаналізовано серед виявлених лінгвостилістичних засобів вираження гумору, а саме: атрибутивних словосполучень, сталих виразів та ідіом, номінативних лексем та стереотипних словосполучень.

ЛІТЕРАТУРА 1. Верещагин Е.М. Лингвострановедческая теория слова [Текст] / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 2001. – 320 с. 2. Зацний Ю.А. Развитие словникового состава современной английской лексики [Текст] / Ю.А. Зацний. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 1998. – 431 с. 3. The American short story [Text]. – Illinois: National Textbook Company, 2000. – p. 225–232, 238–300. 4. The Best American Short Stories (edited by Richard Russo) [Text]. – New York: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2010. – 421 p.